

Рецензія

**на дисертацію Філика Олега Зеновійовича
на тему «Особливості та наслідки політики європейського
мультикультуралізму (на прикладі Великої Британії)», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія**

Робота присвячена проблемі, яка є актуальною не лише в науково-пізнавальному плані, також має вагоме практичне значення. У дослідженні здійснено огляд, структуризацію та систематизацію особливостей і наслідків феномена та політики мультикультуралізму у Великій Британії, зокрема, на тлі європейського досвіду мультикультуралізму та загалом різних підходів до управління соціальним і культурним розмаїттям. Пошукувач підійшов ретельно до розкриття теми. Свідченням чого є широке залучення джерел – це і наукова література, нормативні акти, статистичні дані. Що дозволило продемонструвати об'ємну карти, розкрити широке коло питань, які стосуються різноманітних аспектів європейського мультикультуралізму на прикладі Великої Британії. На с.46-48 представлено детальний огляд публікацій з проблематики мультикультуралізму, із слушним зауваженням що вони стосуються широкого кола наук. Це є позитивним моментом, який дозволяє об'ємно розкрити тему.

О.З. Філик демонструє зважений підхід до вирішення наукових завдань. Логічно вмотивована структура роботи сприяє послідовному викладу матеріалу та обґрунтуванню авторського бачення проблеми. Слушно виокремлено найголовніше – як щодо актуальності так і мети дослідження.

В дисертації О.З. Філика здійснено огляд, структуризацію та систематизацію особливостей і наслідків феномена та політики мультикультуралізму у Великій Британії. Це відображено в процесі та за результатами розв'язання поставлених дослідницьких завдань, зокрема: охарактеризування історіографічних і теоретико-методологічних параметрів виділення, визначення, дослідження, концептуалізації і предметної сфери поняття (теорії), політики (практики) та загалом тематики мультикультуралізму в світі, Європі і, зокрема, у Великій Британії.

Зважено сформульовано об'єкт і предмет дослідження. Про належну академічну якість роботи свідчить широкий спектр методологічної основи дисертаційного дослідження, де вдало поєднані як загальнонаукові чи загальнологічні методи.

Дана дисертація є оригінальною у вітчизняній політичній науці спробою дослідженні мультикультуралізму на прикладі його реалізації у Великій Британії, із залученням значної кількості наукової англійської літератури, закономірно, найбільше із Великої Британії.

Чітко охарактеризовано наукову новизну отриманих результатів дисертаційної роботи (с. 23-27). До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести такі:

- констатовано, що чинно європейська і британська теорія часто не збігаються і відстають від політичної практики мультикультуралізму, хоча до початку XXI століття ситуація розгорталася навпаки. Відповідником цього на практиці слугує розуміння британського мультикультуралізму передусім як надзвичайної політики, політичного проекту та переговорного порядку, які охоплюють стратегії, маневри, інституції, дискурси і практики, що свідомо звертаються до мультикультурної реальності та сигналізують про управління соціальним і культурним розмаїттям;
- обґрунтовано, що надмірно статичний, фіксований, штучний, формалізований, абстрактний, обмежений, маніпулятивний, політизований і навіть «комерціалізований» британський мультикультуралізм теоретично і практично спроможний маскувати й реалізовувати різні форми та вияви соціальної, економічної, політичної, культурної, гендерної й іншої нерівності, відмінностей та ворожнечі серед груп у суспільстві, атому й надалі повинен ребалансуватися, модифікуватися та трансформуватися не в напрямі «множинного монокультуралізму» чи «мозаїчної множинності», а в руслі ефективнішої соціальної інкорпорації й згуртованості і громадянської інтеграції та перехрещення соціальних і культурних відмінностей як різних людей, так і різних груп, зокрема у форматах постмультикультуралізму чи інтеркультуралізму.

Ці твердження, як і інші складові новизни знаходять відображення у тексті роботи. На с. 56 автор зауважує, що загалом специфікою комбінування мультикультуралізму в теорії і на практиці є те, що він створює гострі проблеми для ліберальних демократій, висвітлюючи напруженість, яка поширюється на політичну філософію та практику, наприклад, між культурною гомогенністю і гетерогенністю, державною і приватною, місцевою і центральною, індивідуальною і спільнотою, а також приватною та публічною складовими.

Таким чином, дослідник не лише розкриває труднощі впровадження мультикультурної практики, але й наголошує на важливих світоглядних проблемах, які постають перед новітніми інтерпретаціями лібералізму, який відійшов від власних початкових засад. Для класичного лібералізму це не було проблемою. Він виходив з ідей, які поєднували свободу і відповідальність, тобто розуміння наслідків власних вчинків. Тобто змінивши радикально місце проживання ти не можеш розраховувати на опіку про власне комфортне культурне буття. У відповідності до формули: «Своїй свободі ми зобов'язані обмеженням свободи».

На нашу думку, важливе теоретичне і змістовне наповнення має звернення до позиції західного дослідника Б. Пареха. Автор дисертації слушно підтримує його пропозицію про розмежування таких два поняття, як «мультикультурне суспільство» і «мультикультуралістське суспільство», адже у першому випадку йдеться про державу чи суспільство, в яких існує кілька або багато розмаїтих культурних спільнот, а в другому ж – про суспільство, яке демонструє позитивне ставлення до впровадження політики розмаїття цінностей (с. 57). Водночас О.З. Філик демонструє змістовне застосування понятійного апарату. Нерідко ми бачимо в дослідженнях надмірне ускладнення тексту, з метою «науковості». Автор зважено підходить до застосування термінології, не примножує сутностей.

Розуміння О.З. Філиком складності аналізованої проблеми демонструє і таке слушне авторське зауваження (на с. 57) - як зазначають учені, цікаво, що сам факт наявності у державі великої кількості ізольованих культурних груп не робить цю державу мультикультурним суспільством, а натомість його доречніше іменувати гетерогенним. Важливе уточнення, що містить теоретичний і практичний вимір, засвідчує проникнення дослідника в суть багаторівневого прочитання досліджуваної теми. О.З. Філик звертає увагу на традиційну англійську прагматичність, яка виявляється і під час реалізації концепту мультикультуралізму, виходячи з емпіричної реальності. На с. 102 він наголошує, що у риториці з приводу проблематики політики мультикультуралізму зміни більш відчутні й виражені ніж формалізовані й інституційні зміни у реальній політиці, внаслідок чого феномен британського мультикультуралізму краще розуміти як такий, що переживає своє «ребалансування», а не повний «відступ».

Вагомою складовою, яка засвідчує якість дослідження є повнота викладу результатів в опублікованих працях. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць: із них 3 – наукові статті у вітчизняних

фахових виданнях з політичних наук, , 2 – наукові статті в зарубіжних виданнях, 6 – тез доповідей на науково-практичних конференціях. Важливим і цінним компонентом роботи є додатки.

Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на теоретичних і методологічних засадах політичної науки, узагальненні існуючих ідей та поглядів сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків, використанні комплексу спеціальних та загальнонаукових методів.

Представлена до захисту дисертація О.З. Филика «Особливості та наслідки політики європейського мультикультуралізму (на прикладі Великої Британії)» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати.

Зміст дисертації, поставлені завдання відповідають вимогам, які висуваються до здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія, з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Запропоновані О.З. Филиком пропозиції і практичні рекомендації в його дисертаційному дослідженні здатні позитивно вплинути на формування сучасних наукових пошуків і практичну діяльність органів української влади у вирішення проблем неминучих демографічних змін, як обумовлених загальними глобалізаційними чинниками так і наслідками війни. Авторські напрацювання є реальним внеском як у подальший розвиток політичної науки, так і у гармонізацію складних політичних процесів в українському суспільстві.

Враховуючи актуальність, новизну, теоретичну і практичну значущість одержаних дисертантом наукових результатів, Филип Олег Зеновійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
політичної науки Львівського
національного університету
імені Івана Франка

І. Я. Вдовичин